

Р.О. Павлюк

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ТВОРЕННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Духовне оновлення нашої держави, процес демократизації суспільства передбачають створення сприятливих умов для утвердження атмосфери творчості, багатогранного розвитку особистості, її обдарованості. Завдання щодо виховання людей із високим творчим потенціалом постає не лише як актуальна проблема сучасної педагогічної науки та практики, але і як соціальна необхідність.

Життя доводить, що у складних умовах, що постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового (нових ідей, задумів, нових підходів, нових рішень). Це людина, «яка володіє певним переліком якостей, а саме: рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, вмінням бачити за межі того, що бачать сучасники і бачили попередники» [1, с.93].

Останнім часом пропонується чимало напрямків оновлення, збагачення і розширення змісту мистецької освіти сучасними теоріями, відомостями з різних галузей знань. Однак, як показує практика, всі нововведення залишаються нереалізованими, якщо домінують інформативні методи навчання, якщо залишається незмінною педагогічна технологія, яка не спрямовується на розвиток особистісного досвіду суб'єктів освітнього процесу. У свою чергу, впровадження нових технологій вимагає відповідної підготовки вчителя, професійне становлення якого також відбувається в органічному зв'язку з особистісним розвитком. Тому зрілість учителя як особистості виступає невід'ємною складовою розвитку його професіоналізму: особисті риси педагога суттєво впливають на професійну діяльність, а професійна діяльність є важливим чинником формування особистості [2, с.33].

У зв'язку з цим, завданням вищих навчальних педагогічних закладів освіти різних рівнів акредитації є перехід від відтворюючих методів навчання до взаємодії технологій навчання з мистецькими технологіями, тобто збагачення майбутнього фахівця арсеналом креативних, творчих здібностей та формування у нього позитивного ставлення до естетичного виховання підрастаючого покоління.

Саме естетичне виховання відіграє суттєву роль у підвищенні мотивації до навчання, підвищує успіх навчальної діяльності та створює ситуацію успіху під час вивчення будь-якої дисципліни.

Сучасні дослідження в галузі художньо-педагогічної освіти підтверджують традиційну роль мистецтва як засобу виховання. Проте у теорії педагогіки і практиці виховання ще недостатньо вивчені та не повною мірою використовуються механізми дієвого мистецтва, форми і методи спрямування учнівської молоді до сприймання художньо-естетичних цінностей, духовної, моральної і матеріальної краси світу. Досить часто надто прямолінійно трактуються складні проблеми спілкування з мистецтвом, осмислення і засвоєння глибокого характеру художньо-образної інформації, а, разом з тим, професійного розвитку майбутніх учителів початкових класів та підготовки їх до творення віртуальної педагогічної реальності.

Підготовка і професійне становлення майбутніх учителів початкових класів мають спиратися на ті науково-педагогічні дослідження, в яких розкриваються процеси формування світоглядних позицій педагога. У першу чергу, це – твори класиків педагогіки – К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, в яких утверджується ідея виховання вчителя високої духовної і професійної педагогічної культури, гуманіста, творчої особистості, здатності перетворювати себе і світ. Суттєвий інтерес для нашого дослідження становлять праці, де розглядаються принципи підготовки учителя, вдосконалення сутнісних основ професійної педагогічної освіти (С. Гончаренко, І. Зязюн, Л. Коваль, М. Лещенко, Н. Ничкало, В. Орлов, О. Савченко, С. Сисоева, О. Сухомлинська); коригується спрямованість навчання на формування творчої особистості, на своєрідність її індивідуальних проявів (В. Звягінський, О. Кульчицька, В. Радкіна, В. Рибалка, В. Швирка).

У наш час спостерігається зростання інтересу до процесу творчості. Якщо в деяких психічних процесах людині допомагають складні механізми (комп'ютери, сканери, обчислювані машини), то творчість не може бути формалізована і обмежена певною програмою дій, не може бути механічною. Але від творчості залежить науково-технічний прогрес і створення нового. Навіть у школі можна впевнитись у зростанні інтересу до креативності: за новою 12 бальною системою оцінювання найвищі бали отримують учні тоді, коли виявляють творчість. Але ж відомо, що творчий учень є дзеркальним відображенням творчого вчителя. Тому проблема розвитку у студентів педагогічної творчості належить до актуальних проблем сучасної освіти.

Зазначимо, що вчені-практики характеризують студентський вік як один із найсприятливіших періодів для психологічного, біологічного і соціального розвитку. В цей період найвища швидкість пам'яті, реакції, пластичність у формуванні навичок. В особистості на цьому етапі домінують є становлення характеру та інтелекту. Активно розвиваються морально-ціннісні та естетичні почуття. Цей вік є сприятливим для формування у них естетичного ставлення до навчально-виховного процесу вищого навчального закладу та формування

здібностей до активного впровадження мистецьких технологій під час власної майбутньої професійної діяльності.

Одним із важливих аспектів успішної професійно-педагогічної діяльності ми вважаємо підготовку майбутніх учителів початкових класів до творення віртуальної педагогічної реальності. Передусім мається на увазі формування у них мотивації на створення ситуації успіху на уроці, тобто психологічна та активна творча підтримка молодших школярів під час навчально-виховної діяльності. Така діяльність має бути спрямована на переосмислення системи освіти у початковій школі, оскільки навчання на сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної думки занадто формалізоване: діяльність підпорядковується репродуктивному відтворенню навчальної інформації, при цьому майже не приділяється увага розвитку та стимулюванню дитячої творчості, креативності.

За умови врахування художньо-естетичних аспектів професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до творення віртуальної педагогічної реальності навчально-виховних процес набуває відмінних від буденного рис та сприятиме активній життєтворчій діяльності.

Попри загальні та вагомні переваги сучасної системи освіти, підготовка майбутнього вчителя до творення віртуальної педагогічної реальності має знаковий характер. Тут, передусім, мається на увазі залучення вихованців до особистої участі у навчально-виховному процесі, стимулювання їх творчої діяльності, розвитку уяви, стимулювання до продукування нових ідей та здатності до розкомплексованості у прояві власних творчих можливостей.

Однією із закономірностей навчального процесу вищої школи є взаємообумовленість навчання і виховання. У процесі аудиторної навчальної роботи зі студентами передусім реалізуються завдання розумового виховання. Одночасно необхідно забезпечувати умови для морально-духовного, фізичного, трудового й естетичного виховання. Воно здійснюється безпосередньо через зміст навчального матеріалу і організацію студентів на навчальну діяльність [3, с.104].

Естетичне виховання студента – майбутнього вчителя дітей молодшого шкільного віку може здійснюватися й у некерованому потоці випадкових стосунків у структурі вищого педагогічного навчального закладу, однак ми вважаємо, що естетична особистість повніше й ефективніше формується в спеціально створеній системі, під якою розуміємо «сукупність послідовних, взаємозалежних, керованих викладачем естетичних впливів на учнів як засобами мистецтва, так і самим життям, що сприяють формуванню естетичних потреб, почуттів, художніх смаків і поглядів» (В.Шацька) [за 4].

Естетичне виховання – це складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних смаків, суджень, художніх здібностей особистості; на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх

сферах діяльності. Естетичне виховання спрямоване насамперед на виховання в людини гуманістичних якостей, інтересів і любові до життя в його різноманітних проявах [4, с.119].

Художнє виховання – складова частина естетичного виховання; формування засобами мистецтва естетичного сприймання, розвиток художньо-естетичних здібностей людини в різноманітних галузях мистецтва, потреби вносити в життя прекрасне. Метою художнього виховання є розвиток інтересу до мистецтва, формування в людини вміння сприймати, розуміти та оцінювати твори мистецтва, естетичної свідомості (смаків, поглядів, потреб). Художнє виховання здійснюється в родині, дошкільних закладах, у загальноосвітніх закладах, у позашкільних, культурно-освітніх закладах, у художній самодіяльності [4, с.354].

Оскільки одним із аспектів нашого теоретичного дослідження є категорія художньо-естетичного виховання, як аспекту підготовки майбутнього вчителя початкових класів до творення віртуальної педагогічної реальності, то виникає потреба у визначенні цієї наукової дефініції. Співставивши два поняття «естетичне виховання» та «художнє виховання», зазначимо, що, на нашу думку, художньо-естетичне виховання – це складова частина навчально-виховного процесу, спрямована на формування естетичних почуттів, формування засобами мистецтва естетичного сприймання, розвиток художньо-творчих здібностей особистості в різноманітних галузях мистецтва; спрямоване на виховання гуманістичних якостей, метою якого є розвиток інтересу до мистецтва, формування в людини вміння сприймати, розуміти та оцінювати твори мистецтва, естетичної свідомості та здатності перетворювати світ за законами краси в усіх сферах діяльності людини.

Учені зазначають, що важливою умовою акцентуації художньо-естетичного виховання та естетичного сприймання дійсності і навчально-виховного процесу є врахування феномена художньої інтеграції. У зв'язку з науково-педагогічною проблематикою нашого науково-педагогічного дослідження – підготовкою майбутніх учителів початкових класів до творення віртуальної педагогічної реальності – це набуває неабиякого змісту.

Глибинний взаємозв'язок різновидів художньої творчості та естетичного виховання, їхню співдружність завжди гостро відчували самі творці мистецтва. Тут ми маємо на увазі педагога, який постає творцем у двосторонньому навчально-виховному процесі.

Педагогічні пошуки ґрунтуються на розумінні того, що можливості мистецтва збагачувати духовні сили особистості, вчити її переживанню глибокої єдності з усім світом і людством уцілому значно посилюються за умови осягнення існуючої спільності між окремими видами художньої творчості, що визначається обрано-символічною природою походження, прийомами і законами побудови, подібністю соціальних завдань і функцій. Така опора на різнобічні художні інтереси, можливість

доторкнутися до багатоманітних духовних цінностей, досягнення «універсальності» освіти не забезпечують вибору одного з мистецтв як домінуючого, найбільш значущого для конкретного суб'єкта сприйняття, однак передбачають розвиток його відповідних спеціальних здібностей (музичних, образотворчих, акторських, хореографічних тощо) на тлі загальнохудожньої ерудиції та усвідомлення ним цілісності художньої картини світу [2, с.120].

При опануванні окремого мистецтва відбувається накопичення знань про засоби виразності в одному з видів творчості.

Комплексне використання дає можливість досягнути і зіставити різні художні мови, що створює основу для активізації уяви, асоціативного мислення, збагачення чуттєвої сфери сприйняття мистецтв.

Художній синтез розкриває процеси взаємопроникнення засобів виразності (візуальних, слухових, кінестичних), ефект їх трансформації в єдине ціле полі сенсорного впливу на емоційно-почуттєву сферу суб'єкта сприйняття.

Характеризуючи художньо-естетичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів до творення віртуальної педагогічної реальності, зазначимо, що у широкому значенні інтеграцію знань у галузі мистецької освіти можна уявити як послідовність етапів опанування художньої мови і набуття досвіду її сприйняття: від окремих видів моно сенсорних мистецтв до відчуття та розуміння форм їх органічного поєднання.

Видатний вітчизняний науковець, один із провідних фахівців у галузі мистецької освіти Оксана Рудницька зазначає, що інтеграція знань у галузі такої діяльності може відбуватись на різних рівнях: теоретичному й емпіричному, міжпредметному і внутрішньо предметному, художньому і позахудожньому [2, с.122].

Окрім того, що педагогічна творчість та естетичне виховання особистості досліджується як окремий вид діяльності, процес та продукт, найбільша увага в науці приділяється творчим можливостям та їх співвідношенню з інтелектуальними. Проблема співвідношення інтелектуальних та творчих можливостей піднімається у дуже великій кількості психолого-педагогічних досліджень. Встановлено, що для розвитку творчих здібностей потрібен певний розвиток інтелектуальних можливостей. «Коефіцієнт інтелекту» вимірюється кількістю рішення стандартних задач за певний проміжок часу і співвідноситься з середньою кількістю їх рішення у окремих вибірках досліджуваних, яких приймають за 100. По відношенню до цієї середньої норми вираховується коефіцієнт інтелекту. У високотворчих особистостей він складає не менше 120, тобто завжди перевищує норму.

Учені М. Воллах та Н. Коган розрізняють чотири види співвідношень інтелектуальних та творчих можливостей:

1 тип – однаково високо розвинуті як інтелектуальні, так і творчі можливості. Такий тип легко адаптується до навколишнього середовища і здатний до творчості.

2 тип – високотворчі досліджувані, але вони погано адаптуються до навколишнього середовища. Це соціальні "ізгой", їх досить часто називають диваками.

3 тип – високоінтелектуальні, але не творчі особистості. Вони чудово адаптуються до навколишнього середовища, прагнуть до успіху в усіх галузях і досягають його шляхом виконання всіх вимог соціуму.

4 тип – погано розвинені як інтелектуальні, так і творчі можливості. Такі люди, які прагнуть до соціальної активності і кар'єри, намагаються приєднатися до різного роду напрямків і течій [за 6, с.65].

Природа таких різних співвідношень інтелектуальних, адаптивних і творчих особливостей лежить в особливостях структури індивідуальності, яка є досить суттєвою при визначенні художньо-естетичних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до творення віртуальної педагогічної реальності.

Підсумовуючи вищевикладене, мусимо зауважити, що за умови акцентуації художньо-естетичних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до творення віртуальної педагогічної реальності навчально-виховний процес зможе набути творчого характеру, що підвищує мотивацію до навчання, розвиває уяву та сприяє всебічному гармонійному розвитку особистості.

Література

1. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / За ред. А. Й. Капської. – К., 2002.
2. **Рудницька О.П.** Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль, 2005.
3. **Кузьмінський А.І.** Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. – К., 2005.
4. **Гончаренко С.** Український педагогічний словник. – К., 1997.
5. **Швирка В.М.** Естетичне виховання майбутнього вчителя-філолога засобами мистецтва / Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Луганськ, 2003.
6. **Ермолаева-Томина Л.Б.** Психология художественного творчества: Учебное пособие для вузов. – 2-е изд. – М., 2005.

The article is devoted to determination of role of art-aesthetical education in professional preparation of future teacher of primary school and its preparation to creation of virtual pedagogical reality. An attempt to analysis and define the features of influencing of creative pedagogical process on the level of development of personality and forming of its value to the orientation is done.